

TAI TURĖTUME ŽINOTI

Teisės aktai, kuriais turime vadovautis vykdydami kultūros paveldo objektų skaitmeninimo veiklas

Valstybinėse atminties institucijose (muziejuose, archyvuose, bibliotekose) saugomų vertybių skaitmeninimas, skaitmeninio turinio sklaida, teikimas duomenų gavėjams vykdomas vadovaujantis galiojančiais teisės aktais. Šioje publikacijoje trumpai apžvelgiami pastaraisiais metais priimti svarbiausi dokumentai, kuriais muziejai turi vadovautis planuodami, organizuodami ir vykdydami skaitmeninimo veiklas, kaupdami, saugodami ir viešindami skaitmeninį turinį, kurdami naujas pažangias elektronines paslaugas bei inicijuodami pakartotinį sukurto skaitmeninio turinio panaudojimą.

Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu Nr. 933

Šioje koncepcijoje apibrėžti Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo tikslai, principai ir uždaviniai, Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo objektai, bendrieji jų atrankos kriterijai, kuriais atminties institucijos turi vadovautis iki šiol. Joje pažymėta, kad vadovaudamosi šiuo dokumentu valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos gali nuosekliai ir kryptingai veikti, siekdamos pasitelkus šiuolaikines informacijos technologijas išsaugoti šalies kultūros paveldą, gerinti kultūros paveldo prieigą ir jį aktualizuoti. Koncepcija sudaro sąlygas inicijuoti ir rengti kultūros paveldo skaitmeninimo strategijas, skaitmeninimo programas ir projektus, koordinuoti ir prižiūrėti jų įgyvendinimą, užtikrina bibliotekų, muziejų, archyvų ir kitų kultūros vertybes saugančių įstaigų atliekamų kultūros paveldo objektų skaitmeninimo darbų koordinavimą.

Dokumente nurodyta, kad kultūros paveldo skaitmeninimo objektai yra įvairūs materialūs ir nematerialūs visuomenės ir žmogaus veiklos kūriniai: archeologiniai radiniai, meno kūriniai, rankraščiai ir publikuoti leidiniai, daiktai, turintys numizmatinę, sfragistinę, heraldinę, filatelinę vertę, kultūros reiškinius fiksuojantys dokumentai – rašytiniai šaltiniai, fotografinė, vaizdo ir garso medžiaga, Nacionalinio dokumentų fondo dokumentai, tradicijos, papročiai, tarmės, vardynas, liaudies kūryba, etninės kultūros pavyzdžiai, kiti kultūros paveldo požiūriu reikšmingi objektai. Kultūros paveldo skaitmeninimo objektais taip pat laikomi kultūrinę ir mokslinę vertę turintys gamtos paveldo pavyzdžiai. Čia taip pat pažymėta, kad pagrindiniai kriterijai, kuriais reikia vadovautis atrenkant skaitmeninti kultūros paveldo objektus, yra jų: a) unikalumas, b) turinys ir vertė, c) fizinė būklė, amžius.

Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 29 d. nutarimu Nr. 493

Strategija parengta vadovaujantis 2006 m. rugpjūčio 24 d. Europos Komisijos rekomendacija 2006/585/EB dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, išsaugojimo skaitmeniniu formatu ir internetinės prieigos prie jos (OL 2006 L 236, p. 28), kurioje Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybės narės raginamos paspartinti prieigą prie Europos kultūros paveldo per Europos skaitmeninę biblioteką „Europeana“ www.europeana.eu, ir vykdant įsipareigojimus, numatytus Tarybos išvadose 2006/C279/01 dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, skaitmeninio turinio išsaugojimo ir internetinės prieigos prie jos (OL 2006 C 297, p. 1) ir 2008 m. lapkričio 20 d. Tarybos išvadose 2008/C319/07 dėl Europos skaitmeninės bibliotekos „Europeana“ (OL 2008 C 319, p. 18), taip pat vadovaujantis Valstybės ilgalaikės raidos strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187

(Žin., 2002, Nr. 113-5029), Lietuvos nacionaline informacinės visuomenės plėtros koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 229 (Žin., 2001, Nr. 20-652), Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 625 (Žin., 2005, Nr. 73-2649), Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu Nr. 933 (Žin., 2005, Nr. 105-3877).

Strategija nustatė vientisos Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio sistemos kūrimo ir veiklos sąlygas, kuriomis siekiama užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio turinio prieinamumą virtualioje erdvėje, jo saugojimą, taip pat Lietuvos kultūros paveldo sklaidą globalizacijos sąlygomis.

Strategijoje pažymėta, kad Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos pagrindinis tikslas – skatinti atminties institucijose saugomų kultūros paveldo objektų skaitmeninimą, užtikrinti Lietuvos kultūros paveldo saugojimą, integravimą į virtualią kultūros paveldo erdvę ir sklaidą pasaulyje. Joje numatyta kurti vientisą kultūros paveldo skaitmeninio sistemą, užtikrinančią kultūros paveldo objektų saugojimą, prieigą ir integravimą į bendrą skaitmeninę Europos kultūros paveldo erdvę.

Šiame dokumente yra pateiktas patikslintas skaitmeninamų kultūros paveldo objektų apibūdinimas. Įvardyta, kas yra Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninio objektai. Tarp jų:

1. nekilnojamasis Lietuvos kultūros paveldas, kurį sudaro praeities kartų pastatytos, įrengtos, sukurtos ar istorinių įvykių su-reikšmintos išlikusios ar neišlikusios medžiaginės kultūros vertybės, tiesiogiai susijusios su užimama ir joms naudoti reikalinga teritorija;

2. kilnojamasis Lietuvos kultūros paveldas, kurį sudaro pagal paskirtį ir prigimtį kilnojamieji visuomenės ir žmogaus veiklos medžiaginiai kūriniai ir kiti daiktai, kurie reikšmingi etniniu, ar

cheologiniu, istoriniu, meniniu, moksliniu, techniniu, religiniu ir kitokiais požiūriais, taip pat tuo, kad apibūdina tipiškus ir specifinius nacionalinio gyvenimo reiškinius, ir yra įtraukti į valstybinę kilnojamųjų kultūros vertybių apskaitą.

Šioje Strategijoje yra pateikta atminties institucijos sąvoka, pažymint, kad tai yra archyvas, biblioteka, muziejus ar kita institucija, dalyvaujanti formuojant, integruojant ir skleidžiant žmonijos kultūrą, užfiksuotą kultūros paveldo objektuose.

Dokumente yra apibrėžta ir skaitmeninio turinio sąvoka – tai yra skaitmeninių ar skaitmenintų kultūros paveldo objektų ir informacijos apie juos visuma, pateikiama informacinių technologijų priemonėmis.

Strategijoje rašoma, kad „naujų skaitmenintų kultūros paveldo objektų formų atsiradimas, informacinės ir kompiuterinės technikos taikymas atminties institucijų veikloje paveikė jų žmogiškųjų išteklių profesinių įgūdžių turinį. Specialistų, atitinkančių pakitusį darbo pobūdį, poreikis sparčiai didėja, ryškėja ir vadybinių bei technologinių kompetencijų poreikis. Daugelyje atminties institucijų jaučiama skaitmeninimo specialistų stoka, stinga reikiamos informacijos, skaitmeninimo mokymo, specialistų pagalbos, teorinių mokslo darbų kultūros paveldo skaitmeninimo tema. Todėl reikia organizuoti skaitmeninimo srities darbuotojų mokymo programas, kurios padėtų įgyti ir ugdyti reikiamus įgūdžius, supažindintų skaitmeninimo srities specialistus su geriausia praktika, keltų pačių atminties institucijų suvokimo apie skaitmeninimą lygį.“

Pažymėta, kad tam, jog Lietuvos kultūros paveldas taptų viešai prieinamas Lietuvos ir Europos žmonėms, reikia atsižvelgti į intelektualinės nuosavybės teisinio reguliavimo bazę. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (Žin., 1999, Nr. 50-1598 (aktuali redakcija) Nr. 28-1125) nustato autorių teises į literatūros, mokslo ir meno kūrinius, taip pat gretutines teises kūrinių atlikėjams, fonogramų gamintojams, transliuojančiosioms organizacijoms ir filmų gamintojams. Todėl atgaminti kūrinius ar gretutinių teisių objektus bet kuriuo būdu ar forma ir juos viešai

skelbti galima tik gavus autorių teisių subjekto arba gretutinių teisių subjekto leidimą, išskyrus specialius įstatyme numatytus atvejus, kai kūriniai ar gretutinių teisių objektai gali būti naudojami be teisių turėtojo arba jų įgaliotų asmenų leidimo.

Intelektinės nuosavybės teisė šiuo metu tinkamai apsaugo autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų interesus, tačiau reikia ieškoti sprendimų, įgalinančių sudaryti palankesnes sąlygas pateikti viešai prieigai kuo daugiau ir kuo įvairesnio turinio skaitmeninio kultūros paveldo. Tai skatintų visuomenės kūrybiškumą ir atsinaujinimo procesus.

Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui: Europos skaitmeninė darbotvarkė (Briuselis, 2010 m. rugpjūčio 26 d. KOM(2010) 245 galutinis/2)

Dokumente pažymima, kad bendras skaitmeninės darbotvarkės tikslas – užtikrinti, kad skaitmeninė bendroji rinka, grindžiama sparčiuoju bei itin sparčiu internetu ir sąveikiomis taikomosiomis programomis, suteiktų tvarios ekonominės ir socialinės naudos.

Siekiant, kad europiečių gyvenimo kokybė gerėtų, skaitmeninėje darbotvarkėje siūlomos priemonės, kurių reikia imtis nedelsiant, kad būtų užtikrintas pažangus, tvarus ir integracinis Europos augimas. Šie pasiūlymai turi padėti pasirengti ilgalaikiams pokyčiams, kuriuos lemia vis akivaizdžiau besiformuojanti skaitmeninė ekonomika ir visuomenė.

Europos skaitmeninė darbotvarkė – tai viena iš septynių pagrindinių 2020 m. Europos strategijos iniciatyvų; joje apibrėžiama svarbiausia skatinamoji informacinių ir ryšių technologijų (IRT) funkcija siekiant užtikrinti, kad Europa įgyvendintų tai, ką numatyta pasiekti iki 2020 metų. Ši strategija – tai ir priemonių planas, nurodantis, ką konkrečiai reikia atlikti ES valstybėms narėms, kad Darbotvarkėje nurodyti tikslai būtų pasiekti.

***Europos Komisijos 2011 m. spalio 27 d. rekomendacija
2011/711/ES dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo,
internetinės prieigos ir skaitmeninio išsaugojimo***

Šiame dokumente pažymėta, kad skaitmeninimas yra svarbi priemonė, padedanti užtikrinti geresnę prieigą prie kultūrinės medžiagos ir jos naudojimą.

Rekomendacijose akcentuojama, kad 2006 m. rugpjūčio 28 d. Komisija paskelbė valstybėms narėms skirtą rekomendaciją dėl Europos kultūros paveldo ekonominio ir kultūrinio potencialo didinimo pasinaudojant internetu. Remiantis valstybių narių 2008 ir 2010 m. rekomendacijų įgyvendinimo ataskaitomis, pažanga padaryta, tačiau valstybėse narėse ji yra nevienoda, atskiri rekomendacijos punktai taip pat įgyvendinami nevienodai.

Dokumente nurodyta, kad „skaitmeninė medžiaga gali būti pakartotinai naudojama komerciniams ir nekomerciniams tikslams [...]. Tai bus svarbus indėlis į kūrybinį sektorių, kuriame sukuriama 3,3 % ES BVP ir įdarbinama 3 % darbo jėgos. Šiame sektoriuje prasidėjo perėjimas prie skaitmeninio formato, kai imama abejoti tradiciniais modeliais, keičiasi vertės grandinės ir iškyla naujų verslo modelių poreikis. Kultūros išteklių skaitmeninimas ir platesnė prieiga prie jų suteikia didelių ekonominių galimybių ir yra būtina sąlyga siekiant Europai toliau vystyti kultūrinius ir kūrybinius pajėgumus ir išlikti šio sektoriaus dalyve.“

Tarp daugelio kitų teiginių, paskelbtų šiame dokumente, Lietuvos atminties institucijoms labai aktualus Rekomendacijų 13 punktą, kuriame sakoma, kad tam, jog „būtų suteikta galimybė viešai prieinamą turinį plačiai naudoti, būtina užtikrinti, kad jis viešai prieinamas liktų ir jį suskaitmeninus. Viešai prieinamo turinio medžiagos kopijose reikėtų vengti naudoti ribojančius vandenženklis ar kitas vizualines apsaugos priemones nuosavybei ar kilmei pažymėti.“

Kitame (14) punkte rašoma: „Europos skaitmeninės bibliotekos, archyvo ir muziejaus platforma „Europeana“ įsteigta 2008 m.

lapkričio 20 dieną. Tolesnė platformos „Europeana“ raida daugiausia priklausys nuo to, kaip valstybės narės ir jų kultūros įstaigos pildys jos turinį ir užtikrins jo matomumą piliečiams. Turėtų būti skatinama naudoti priemonės, kurios padėtų tai užtikrinti.“

Dokumente ES valstybėms narėms, organizuojant ir finansuojant skaitmeninimo veiklas, rekomenduojama:

1. toliau planuoti ir stebėti knygų, žurnalų, laikraščių, fotografijų, muziejų eksponatų, archyvų dokumentų, garso ir audiovizualinės medžiagos, paminklų ir archeologinių vertybių (toliau – kultūrinės medžiaga) skaitmeninimą ir tuo tikslu:

a) nustatyti aiškius kultūrinės medžiagos skaitmeninimo kiekybinius tikslus, kurie turi atitikti bendruosius (Rekomendacijų – D. M.) 7 punkte nurodytus tikslus, nurodant planuojamą „Europeanoje“ skelbiamos skaitmeninės medžiagos padidėjimą ir valdžios institucijų skiriamą biudžetą;

b) rengti suskaitmenintos kultūrinės medžiagos apžvalgas ir plėtoti bendradarbiavimą, siekiant parengti Europos lygmens apžvalgą su palyginamais duomenimis;

2. skatinti kultūros įstaigų ir privačiojo sektoriaus partnerystę, siekiant sukurti naujus kultūrinės medžiagos skaitmeninimo finansavimo būdus ir skatinti naujoviškus medžiagos naudojimo būdus, kartu užtikrinant, kad viešojo ir privačiojo sektorių skaitmeninimo partnerystė būtų sąžininga, suderinta ir atitiktų priede nurodytas sąlygas;

3. jei įmanoma, iš ES struktūrinių fondų bendrai finansuoti skaitmeninimo veiklą, įgyvendinant regionines inovacijos strategijas pažangios specializacijos tikslais;

4. nustatyti veiksmingesnius skaitmeninimo pajėgumų naudojimo būdus, kurie padėtų pasiekti masto ekonomijos; tuo tikslu gali būti vienijama kultūros įstaigų skaitmeninimo veikla ir užtikrinamas tarpvalstybinis bendradarbiavimas, pasinaudojama Europos skaitmeninimo kompetencijos centruose sukaupta patirtimi.

Plėtojant viešai prieinamo turinio medžiagos skaitmeninimą ir internetinę prieigą rekomenduojama (5 p.) pagerinti prieigą prie

viešai prieinamos suskaitmenintos kultūrinės medžiagos bei jos naudojimą ir tuo tikslu:

a) užtikrinti, kad suskaitmeninta viešai prieinamo turinio medžiaga ir toliau būtų viešai prieinama;

b) skatinti kuo platesnę prieigą prie suskaitmenintos viešai prieinamo turinio medžiagos, taip pat kuo platesnę pakartotinių medžiagos naudojimą komerciniais ir nekomerciniais tikslais;

c) imtis priemonių, kad būtų sumažintas ribojančių vandenženklių ar kitų vizualinių apsaugos priemonių, kurios blogina galimybes naudoti suskaitmenintą viešai prieinamo turinio medžiagą, naudojimas.

Siekiant kad būtų skaitmeninama ir internetinėje erdvėje viešajam vartotojui prieinama medžiaga, kurios autorių teisės saugomos, rekomenduojama (6 p.) pagerinti tokios medžiagos skaitmeninimo ir internetinės prieigos sąlygas.

Rekomendacijų 7 punkte yra aptarti svarbiausio Europos kultūros paveldo portalas „Europeana“ www.europeana.eu tolesnės plėtros klausimai. Pažymima, kad ES valstybės narės turi prisidėti prie tolesnio „Europeanos“ kūrimo ir tuo tikslu:

a) skatinti kultūros įstaigas, leidėjus ir kitus autorių teisių turėtojus užtikrinti prieigą prie jų suskaitmenintos medžiagos „Europeanoje“ ir prisidėti prie to, kad šioje platformoje iki 2015 m. būtų sukurta tiesioginė prieiga prie 30 mln. suskaitmenintų objektų, įskaitant du milijonus garso ir audiovizualinių objektų;

b) nustatyti, kad būsimi skaitmeninimo projektai būtų finansuojami su sąlyga, kad per „Europeaną“ bus užtikrinta prieiga prie suskaitmenintos medžiagos ir kt.

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2011 m. lapkričio 8 d. įsakymas ĮV-675 „Dėl Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos LIMIS diegimo nacionaliniuose ir respublikiniuose muziejuose“

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 493 „Dėl Lietuvos kultūros paveldo skait-

meninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategijos patvirtinimo“ patvirtintą priemonių planą, Lietuvos dailės muziejui buvo pavesta sukurti ir Lietuvos muziejuose įdiegti Lietuvos integralią muziejų informacinę sistemą (LIMIS). Ji buvo sukurta 2010–2013 m. ir šiandien ja visi muziejai jau gali naudotis – automatizuotai vykdyti muziejuose saugomų vertybių apskaitą, LIMIS duomenų bazėse kaupti ir saugoti sukurtą skaitmeninį turinį bei LIMIS internetinėse priegose viešinti sklaidai skirtą informaciją bei ją teikti į kitas nacionalines ir tarptautines duomenų bazes.

Įgyvendinant šį projektą buvo nupirktos ir visiems tuo metu Lietuvoje veikusiems respublikiniams ir nacionaliniams muziejams perduotos LIMIS tarnybinės stotys (serveriai), kuriose yra įdiegtas LIMIS-M posistemis, sudarantis galimybę muziejams, neprijungus prie LIMIS-C posistemio, dirbti su LIMIS sistema. Visi kiti muziejai, dirbdami su LIMIS, per interneto naršyklę jungiasi prie LIMIS-M alternatyvaus posistemio, kuris yra integruotas į pagrindinį LIMIS-C posistemį, įdiegtą LIMIS serveryje. Tam, kad projekto įgyvendinimas vyktų sėkmingai, kad LIMIS tarnybinės stotys, kaip tai buvo numatyta LIMIS sukūrimo projekte, būtų įdiegtos visuose Lietuvos nacionaliniuose ir respublikiniuose muziejuose bei kad šiuose muziejuose, įdiegus juose LIMIS, visi naujai priimami eksponatai automatizuotai būtų aprašomi LIMIS sistema, Lietuvos Respublikos kultūros ministras 2011 m. lapkričio 8 d. įsakymu Nr. ĮV-675 įpareigojo visus nacionalinius ir respublikinius muziejus „užtikrinti duomenų į LIMIS duomenų bazę teikimą, tvarkymą ir naudojimą, vadovaujantis LIMIS nuostatais“ (1.6 p.) ir „įdiegus LIMIS, pereiti prie kompiuterinės naujai įgyjamų eksponatų apskaitos“ (1.7 p.) ir kt.

Visi kiti Lietuvos muziejai, kurie nepaminiti šiame įsakyme, su LIMIS privalo dirbti ir muziejuose sukauptų vertybių skaitmeninimo veiklas vykdyti vadovaudamiesi šiuo metu galiojančiais teisės aktais, kurie reglamentuoja šių veiklų organizavimą, koordinavimą, finansavimą Lietuvoje. Aktualiausias iš jų aptariame šioje publikacijoje.

***Europos Sąjungos Tarybos 2012 m. gegužės 10 d. išvados
dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, internetinės prieigos
prie jos ir skaitmeninio išsaugojimo (2012/C 169/02)***

Dokumente ES Taryba pažymėjo, kad valstybių narių kultūrinės medžiagos skaitmeninimas, internetinės prieigos prie jos užtikrinimas ir ilgalaikis jos skaitmeninis išsaugojimas yra esminiai veiksniai siekiant sudaryti galimybes visiems turėti prieigą prie kultūros ir žinių skaitmeninėje eroje ir propaguoti Europos kultūros paveldo turtingumą ir įvairovę. Suskaitmeninta kultūrinė medžiaga yra svarbus Europos kultūros ir kūrybinės pramonės išteklių šaltinis. Skaitmeninant valstybių narių kultūros paveldą ir užtikrinant internetinę prieigą prie jo tiek nacionaliniu, tiek tarpvalstybiniu lygiu prisidedama prie ekonomikos augimo bei darbo vietų kūrimo ir bendrosios skaitmeninės rinkos kūrimo didinant naujų ir novatoriškų internetinių produktų bei paslaugų pasiūlą. Šiame dokumente ES Taryba palankiai įvertino Europos Komisijos 2011 m. spalio 27 d. rekomendaciją dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, internetinės prieigos ir skaitmeninio išsaugojimo (2011/711/ES), kuri yra Europos skaitmeninės darbotvarkės dalis, ir pabrėžė, kad reikia atskleisti Europos kultūros paveldo turtingumą interneto aplinkoje ir skatinti kurti turinį ir naujas internetines paslaugas, kurie būtų informacinės visuomenės ir žinių ekonomikos dalis.

Itin daug dėmesio Išvadose skirta svarbiausiam Europos kultūros paveldo skaitmeninimo ir sklaidos projektui – „Europeanai“ ir pažymima, kad itin svarbu užtikrinti ilgalaikį „Europeanos“ gyvybingumą ir kad ją reikia toliau plėtoti kaip bendrą daugiakalbę prieigos prie skaitmeninio Europos kultūros paveldo vietą ir vertingą kūrybinės pramonės išteklių šaltinį ir kt.

Dokumente akcentuojama, kad reikia aktyviai skatinti savanoriškus susitarimus dėl kūrinių, kuriais nebeprekiuojama, didelio masto skaitmeninimo ir internetinės prieigos prie jų sukūrimo. Atkreipiamas dėmesys, kad Europos kultūros paveldo skaitme-

ninimas turi vykti ir prieiga prie jo internete turi būti užtikrinama visapusiškai gerbiant intelektinės nuosavybės teises. Pažymėta, jog reikia imtis tolesnių veiksmų, kad kultūros paveldas taptų ilgalaikiu Europos piliečių ir ekonomikos turtu skaitmeniniame amžiuje.

Išvadose ES valstybėms narėms siūloma:

- sustiprinti savo strategijas ir tikslus kultūrinės medžiagos skaitmeninimo srityje;
- sustiprinti skaitmeninimo organizavimą ir labiau užtikrinti skaitmeninimui skirtą finansavimą, be kita ko, skatinant pasitelkti viešojo ir privačiojo sektorių partnerystes;
- gerinti internetinės prieigos prie kultūrinės medžiagos ir jos naudojimo pagrindines sąlygas;
- prisidėti prie tolesnės „Europeanos“ plėtros;
- užtikrinti ilgalaikį skaitmeninio turinio išsaugojimą.

Dokumente taip pat pateikiami siūlymai, kaip reikėtų šiuos tikslus įgyvendinti.

Valstybės informacinių sistemų steigimo, kūrimo, modernizavimo ir likvidavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. vasario 27 d. nutarimu Nr. 180

Šis tvarkos aprašas reglamentuoja valstybės informacinių sistemų (tokį statusą turi ir Lietuvos integrali muziejų informacinė sistema) steigimą, kūrimą, modernizavimą, likvidavimą, valstybės informacinių sistemų nuostatų, duomenų saugos nuostatų ir techninių aprašymų (specifikacijų) projektų, jų pakeitimo ir (arba) papildymo projektų rengimą, derinimą ir tvirtinimą, nustato valstybės informacinių sistemų nuostatų struktūrą ir turinį.

Šiame dokumente taip pat yra nurodyta, kas privalo būti aptarta valstybinių informacinių sistemų nuostatuose. Apraše pažymėta, kad minėtuose nuostatuose reikia nurodyti, kad valstybinėje informacinėje sistemoje kaupiami „duomenys yra vieši ir teikiami institucijoms, kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims (to-

liau – duomenų gavėjai), jeigu Lietuvos Respublikos įstatymai ir (ar) ES teisės aktai nenustato kitaip. Nuostatuose taip pat reikia nurodyti duomenų teikimo ir naudojimo tvarką ir pažymėti, kad duomenys duomenų gavėjams teikiami neatlygintinai, jeigu Lietuvos Respublikos įstatymai ar ES teisės aktai nenustato kitaip. Jeigu duomenys teikiami už atlyginimą, turi būti nurodomas duomenų teikimo už atlyginimą dydis ir tvarka, jeigu to nenustato kitas teisės aktas, nustatoma atlygintino duomenų teikimo sąlygų skelbimo tvarka.

***Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programa
„Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“, patvirtinta
Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d.
nutarimu Nr. 244***

Šios programos strateginis tikslas – naudojantis IRT teikiama galimybėmis pagerinti Lietuvos Respublikos (toliau – Lietuva) gyventojų gyvenimo kokybę, didinti įmonių veiklos produktyvumą ir pasiekti, kad iki 2020 m. ne mažiau kaip 85 proc. Lietuvos gyventojų naudotųsi internetu, o 95 proc. įmonių – sparčiuoju internetu. Papildomai dar yra nurodyti 6 kiti šios programos tikslai. Atminties institucijoms iš jų aktualiausi yra trys pirmieji:

1 tikslas: mažinti Lietuvos gyventojų skaitmeninę atskirtį ir skatinti juos įgyti žinių ir įgūdžių, kad jie sėkmingai ir visapusiškai naudotųsi IRT.

Uždaviniai 1 tikslui pasiekti:

1) skatinti Lietuvos gyventojų grupes, kurios iki šiol dėl įvairių priežasčių nesinaudojo kompiuteriais ir internetu, įgyti reikiamų žinių ir jas taikyti įvairių sričių veikloje, įtraukti į šią veiklą ir vietos bendruomenes;

2) skatinti gyventojus tapti interneto naudotojais, gebančiais saugiai ir veiksmingai naudotis jo teikiama galimybėmis;

3) skatinti asmenis, kurie mokosi, rinktis studijų programas, susijusias su IRT;

4) sudaryti naujos kokybės lanksčias mokymosi sąlygas, kurios užtikrintų individualizuoto mokymo ir mokymosi skaitmeninėje erdvėje visą gyvenimą galimybes.

2 tikslas: kurti technologiškai pažangias, gyventojų poreikius atitinkančias viešąsias ir administracines elektronines paslaugas, skatinti paslaugų gavėjus jomis naudotis.

Uždaviniai 2 tikslui pasiekti:

1) perkelti į skaitmeninę erdvę kuo daugiau administracinių paslaugų, siekti, kad administracinės paslaugos būtų teikiamos per vieną prieigos tašką, plėtoti tarpvalstybinio lygmeniu teikiamas elektronines paslaugas, skatinti gyventojus jomis naudotis;

2) kurti ir plėtoti su sveikata susijusias elektronines paslaugas ir IRT produktus;

3) diegti IRT sprendinius, didinančius viešojo valdymo procesų atvirumą ir skatinančius gyventojus aktyviau juose dalyvauti;

4) plėtoti transporto ir erdviams duomenims tvarkyti skirtas elektronines paslaugas ir IRT produktus.

3 tikslas: puoselėti IRT priemonėmis Lietuvos kultūrą ir lietuvių kalbą – kurti visuomenės poreikius atitinkančią kultūrinę ir lietuvių rašytinės ir sakinės kalbos sąsajomis pagrįstą skaitmeninį turinį, plėtoti skaitmeninius produktus ir elektronines paslaugas.

Uždaviniai 3 tikslui pasiekti:

1) skaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektus ir jų pagrindu plėtoti viešai prieinamus skaitmeninius produktus ir elektronines paslaugas, siekti, kad suskaitmeninti Lietuvos kultūros paveldo objektai būtų išsaugomi ilgai, o jų sklaida Lietuvoje ir ES būtų vienoda;

2) kurti ir plėtoti viešai prieinamus kalbos ir raštijos išteklius ir paslaugas, diegti lietuvių kalbos technologijas ir skaitmeninius produktus į IRT.

Lietuvos Respublikos skaitmeninėje darbotvarkėje pažymėta, kad „Lietuvoje per mažai dėmesio skiriama suskaitmenintos kultūrinės medžiagos naudojimui. Kultūrinės medžiagos skaitmeninimas, interneto prieigos prie jos užtikrinimas ir ilgalaikis jos

skaitmeninis išsaugojimas – vienas iš pagrindinių Europos skaitmeninės darbotvarkės tikslų ir esminis veiksnys, leisiantis visiems gyventojams turėti prieigą prie kultūros ir žinių skaitmeninėje erdvėje ir skleisti šalies kultūros paveldo turtingumą ir įvairovę. Kad suskaitmenintas šalies paveldas būtų plačiau naudojamas visuomenei naudingais tikslais, būtina skatinti šio turinio pagrindu kurti naujas elektronines paslaugas ir siekti, kad suskaitmeninta kultūrinė medžiaga taptų svarbia kultūros ir kūrybinės industrijų dalimi, o skaitmeninimo veiklai skirtos investicijos – ilgalaikės. Atminties institucijoms – bibliotekoms, archyvams, muziejams ir kitoms įstaigoms, saugančioms Lietuvos kultūros paveldą, IRT atveria naujas galimybes, užtikrinančias saugomų svarbių mokslo, švietimo ir meno išteklių, kurie laikui bėgant nyksta, išsaugojimą, įtraukti į elektroninę kultūros paveldo erdvę ir sklaidą visame pasaulyje. Nors pastaraisiais metais suskaitmenintų kultūros paveldo objektų pagausėjo (ES struktūrinės paramos lėšomis 2007–2013 m. suskaitmeninta ir viešai prieigai pateikta daugiau kaip 650 tūkst. kultūros paveldo objektų, jų pagrindu gyventojams sukurtos tokios paslaugos kaip e. kinas, LRT radijo mediateka, lietuvių literatūros klasikos elektroninių leidinių biblioteka ir kitos paslaugos), tačiau, kaip rodo suskaitmeninto paveldo viešinimo svetainių lankomumo duomenys, šis turinys vis dar naudojamas neintensyviai: Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos duomenimis, 2012 m. su Lietuvos kultūros paveldu susijusiomis elektroninėmis paslaugomis naudojosi tik 7 proc. visų Lietuvos gyventojų. Tik dalis skaitmeninto turinio vartotojams prieinama bendroje Lietuvos kultūros paveldo informacinėje sistemoje E. paveldas ir Europos skaitmeninėje bibliotekoje „Europeana“. Lietuvoje vis dar per mažai dėmesio skiriama skaitmeninto turinio išsaugojimui: dėl sparčių technologinių pokyčių suskaitmeninta medžiaga greitai sensta, gali tapti neįskaitoma dėl susidėvėjusių ar sugadintų laikmenų, kuriose saugoma, todėl siekiant užtikrinti skaitmeninimo veikloms skirtų investicijų ilgalaikę naudą būtina kurti skaitmeninto turinio ilgalaikio išsaugojimo saugyklas.“

***Skaitmeninio kultūros paveldo aktualinimo ir išsaugojimo
2015–2020 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos
kultūros ministro 2015 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. JV-153***

Tai vienas iš svarbiausių ir Lietuvos atminties institucijoms aktualiausių pastaraisiais metais priimtų teisės aktų, susijusių su kultūros paveldo skaitmeninimu, skaitmeninio turinio išsaugojimu, sklaida ir pakartotiniu naudojimu.

Strateginis šios programos tikslas yra pasiekti, kad pasinaudojant informacinių ryšių technologijų galimybėmis būtų vystoma tvari virtuali kultūros paveldo erdvė, skirta didinti Lietuvos gyventojų kokybišką užimtumą, ugdyti jų kultūrinės kompetencijas ir kūrybingumą, stiprinti tapatumą ir pilietiškumą, užtikrinant kultūros paveldo pagrindu kuriamų elektroninių paslaugų ir produktų įvairovę, jų prieinamumą bei ilgalaikį išsaugojimą.

Kiti šios programos tikslai ir uždaviniai jiems pasiekti yra šie:

1 tikslas: didinti virtualios kultūros paveldo erdvės integralumą ir tvarumą, grindžiamą procesų koordinavimu ir tarpinstituciniu bendradarbiavimu.

Programos 1 tikslo siekiai:

1. Siekiant racionaliai planuoti ir panaudoti investicijas į skaitmeninimo infrastruktūrą, kartu užtikrinant Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo procesų tęstinumą bei kokybę, būtina stiprinti skaitmeninimo centrų tinklą, siekiant, kad jis apimtų visų tipų kultūros paveldo objektus, ir plėsti jų veiklą, sudarant sąlygas konsoliduoti kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio kokybės, suderinamumo ir sąveikumo užtikrinimo procesus, bei nustatant efektyvų centrų bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo visoms atminties institucijoms mechanizmą.

2. Siekiant didinti atminties institucijų galimybes kurti ir plėtoti naujas kokybiškas elektronines kultūros paveldo paslaugas visuomenei, būtinas sistemingas ir nuoseklus atminties institucijose dirbančių specialistų kvalifikacijos tobulinimas, užtikrinant pažangių skaitmeninimo metodų ir paslaugų inovacijų taikymą.

3. Siekiant, kad skaitmenintas kultūros paveldas būtų naudojamas naujiems skaitmeniniams produktams ir paslaugoms kurti, taip pat taptų svarbiu indėliu į šalies kūrybinį sektorių, būtina sudaryti palankias sąlygas valstybės lėšomis suskaitmenintą viešojo sektoriaus turinį naudoti tiek nekomerciniais, tiek ir komerciniais tikslais. Atminties institucijos turi užtikrinti kuo didesnes galimybes susipažinti su valstybės lėšomis suskaitmenintu viešojo sektoriaus turiniu ir skatinti jo pakartotinį naudojimą.

Uždaviniai 1 tikslui pasiekti:

1) užtikrinti atminties institucijų koordinuotą skaitmeninimo veiklą ir konsoliduotą skaitmeninimo paslaugų teikimą per skaitmeninimo kompetencijos centrų tinklą;

2) sistemingai tobulinti atminties institucijose dirbančių skaitmeninimo srities specialistų kompetencijas, didinant jų gebėjimus teikti kokybiškas skaitmeninio paveldo paslaugas;

3) sukurti šiuolaikines sąlygas atitinkančius skaitmeninio turinio valdymo ir naudojimo teisinio reguliavimo modelius.

2 tikslas: sukurti nacionalinę skaitmeninio kultūros paveldo ilgalaikio išsaugojimo sistemą.

Programos 2 tikslo siekis: Efektyviam skaitmeninio turinio ilgalaikiam išsaugojimui būtini koordinuoti veiksmai tarp visų atminties institucijų, apimantys informacijos valdymo veiklą ir atsakomybės pasidalijimą, susitarimus dėl bendrų skaitmeninio turinio saugojimo metodų ir priemonių naudojimo, standartų taikymo, taip pat žinių ir informacijos apsikeitimą bei specialistų kompetencijos šioje srityje didinimą.

Uždaviniai 2 tikslui pasiekti:

1) sukurti teises ir organizacines sąlygas koordinuotai bei kokybiškai vykdyti skaitmeninio kultūros paveldo ilgalaikio išsaugojimo procesus atminties institucijose;

2) sudaryti palankias sąlygas sukurti ir plėtoti tvarią skaitmeninio kultūros paveldo ilgalaikio išsaugojimo infrastruktūrą.

3 tikslas: kurti turtingą visuomenės poreikius atitinkančią virtualią kultūros paveldo erdvę, didinti jos pasiekiamumą ir matomumą.

Programos 3 tikslo siekiai:

1. Siekiant plėsti ir atgaivinti Lietuvos gyventojų istorinę ir kultūrinę atmintį, didinti šalies kultūros paveldo aktualumą, būtina šiuolaikinėmis priemonėmis jį aktualizuoti ir diegti šio paveldo įveiklinimo sprendimus, skirti daugiau dėmesio kultūrinio turinio internete kokybei bei jo pagrindu kuriamų elektroninių paslaugų ir išvestinių produktų, orientuotų į gyventojų kokybiško užimtumo didinimą, visuomenės narių kultūrinių kompetencijų ir kūrybingumo ugdymą, tapatumo ir pilietiškumo stiprinimą, kultūrinio turizmo populiarinimą pasiūlai.

2. Siekiant gerinti gyventojams prieigą prie skaitmeninto kultūros paveldo ir skatinti aktyvesnę jo naudojimą, būtina užtikrinti, kad visas valstybės biudžeto lėšomis suskaitmenintas kultūros paveldas bei jo pagrindu kuriamos elektroninės paslaugos ir produktai būtų prieinami (taip pat ir per nuorodas) virtualioje erdvėje vieno langelio principu per virtualią kultūros paveldo informacinę sistemą VEPIS, taip pat skatinti kitomis lėšomis sukurto skaitmeninio kultūrinio turinio sklaidą per minėtą sistemą. Būtina panaudoti skaitmeninimo kompetencijos centrų tinklo pajėgumą užtikrinant skaitmeninių kultūros pagrindu kuriamų elektroninių produktų ir informacinių sistemų suderinamumą bei sąveikumą su VEPIS bei „Europeana“.

3. Siekiant tinkamai įgyvendinti Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ 3-ią tikslą ir pasiekti, kad gyventojų, kurie naudojami su kultūros paveldu susijusiomis elektroninėmis paslaugomis, procentinė dalis 2020 m. išaugtų iki 20 proc., būtina užtikrinti efektyvią informacijos Lietuvos gyventojams apie elektronines kultūros paveldo paslaugas ir naudojimosi jomis galimybes sklaidą, taip pat kurti naujas elektronines paslaugas ir sprendimus orientuojantis į būsimus vartotojus, jų poreikius ir patogumą.

4. Siekiant sudaryti sąlygas gyventojams susipažinti su šiuolaikine audiovizualine produkcija bei didinti jos prieinamumą šalies mastu, būtina sudaryti palankias sąlygas nekomercinių kino te-

atrų ir kitų kino rodymo vietų, įskaitant regionuose veikiančias kultūros įstaigas, pritaikymui rodyti skaitmeninę kino produkciją.

Uždaviniai 3 tikslui pasiekti:

1) skatinant įvairių sektorių institucijų bendradarbiavimą kurti inovatyvias skaitmeninio kultūros paveldo panaudojimo visuomenės reikmėms skirtas elektronines paslaugas ir produktus;

2) užtikrinti Lietuvos atminties institucijose suskaitmeninto kultūros paveldo ir jo pagrindu sukurtų elektroninių paslaugų ir produktų paiešką ir prieinamumą visuomenei vieno langelio principu;

3) užtikrinti kuriamos virtualios kultūros paveldo erdvės atitikimą vartotojų poreikius, skatinti visuomenę naudotis sukurta elektroninių kultūros paveldo paslaugų ir produktų įvairove;

4) sukurti geresnes skaitmeninio audiovizualinio turinio sklaidos galimybes.

Didelė atsakomybė įgyvendinant šios Programos tikslus ir uždavinius tenka nacionaliniams ir regioniniams skaitmeninimo kompetencijų centrams. Jie visi šioje Programoje yra išvardyti. Muziejų srities nacionalinis skaitmeninimo kompetencijos centras yra Lietuvos dailės muziejus, o regioniniai muziejų skaitmeninimo centrai – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Lietuvos jūrų muziejus, Šiaulių „Aušros“ muziejus.

Programoje pažymėta, kad atminties institucijų nacionaliniai ir regioniniai skaitmeninimo kompetencijos centrai vykdo šias funkcijas:

1. koordinuoja atminties institucijų skaitmeninimo veiklas ir nustatyta tvarka teikia konsoliduotas skaitmeninimo paslaugas atminties institucijoms bei kitoms kultūros paveldą kaupiančioms ir saugančioms įstaigoms;

2. plėtoja VEPIS platformą, užtikrina Lietuvos atminties institucijose suskaitmeninto kultūros paveldo ir jo pagrindu sukurtų elektroninių paslaugų bei produktų paiešką ir prieinamumą visuomenei vieno langelio principu bei jų integraciją į „Europeaną“, užtikrina efektyvią informacijos Lietuvos gyventojams apie

elektronines kultūros paveldo paslaugas ir naudojimosi galimybės sklaidą;

3. užtikrina atminties institucijose sukuriama skaitmeninio turinio kokybę ir suderinamumą taikant bendrus skaitmeninio turinio kūrimo, saugojimo ir prieigos standartus, kuria ir plėtoja bendras informacijos išteklių valdymo priemones (tezaurus, žodynus ir pan.);

4. skatina skaitmeninto kultūros paveldo turinio panaudojimą naujoms paslaugoms ir produktams kurti, bendradarbiaudamos su atminties institucijomis bei kitomis kultūros, turizmo ir švietimo įstaigomis kuria ir diegia skaitmeninto kultūros paveldo prieigos valdymo įrankius, kurie užtikrina patrauklų ir interaktyvų kultūros turinio pateikimą vartotojams,

5. užtikrina sistemingą elektroninių paslaugų tinkamumo naudotojams užtikrinimo principų ir standartų taikymą atminties institucijose bei vartotojų informacinių poreikių ir paslaugų poveikio tyrimų vykdymą, kuriant ir tobulinant kultūros paveldo sklaidos priemones;

6. kasmet iki vasario 1 d. teikia institucijos skaitmeninimo veiklų metinių rezultatų duomenis per Kultūros paveldo skaitmeninimo stebėsenos sistemą;

7. vykdo atskirų sričių kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninto turinio sklaidos ir išsaugojimo rezultatų ir pokyčių stebėseną, koordinuoja atminties institucijų skaitmeninimo stebėsenos duomenų pateikimą į Kultūros paveldo skaitmeninimo stebėsenos sistemą;

8. vykdo atminties institucijų skaitmeninimo specialistų mokymus bei kvalifikacijos kėlimo renginius, kuria ir vysto bendras skaitmeninimo mokymų elektronines priemones;

9. bendradarbiauja tarpusavyje vykdant kultūros paveldo objektų skaitmeninimui atranką, koordinuoja kultūros paveldo skaitmeninimo ir sklaidos, skaitmeninto turinio saugojimo veiklas.